

EDUCACIÓ: UNA PERSPECTIVA PER AL DEBAT

Pere Polo

Entre el 12 i el 13 de juny del 2001, a la Ciutat de Bons Aires, Argentina, es realitzà la Trobada internacional "*Una Educació per un món responsable, plural i solidari*". L'objectiu d'aquesta trobada va ser discutir l'esborrany del Quadern de Propostes "*Educació: una perspectiva internacional per al debat*", que serà presentat per a la seva discussió durant l'Assemblea Mundial de l'Aliança per un Món Responsable, Plural i Solidari, que s'ha de realitzar a la Ciutat de Lille (França), entre el 2 i el 10 de desembre del 2001.

La Trobada es realitzà en el local de la Confederació de Treballadors de l'Educació de la República Argentina (CTERA) i el document tractat va ser el fruit del treball realitzat en el marc del Taller d'Educació i la Xarxa d'Educadors de l'Aliança per un Món Responsable, Plural i Solidari entre octubre del 2000 i abril del 2001. Varen participar d'aquest treball representants de nombroses organitzacions de base de la pròpia CTERA, l'Escola de Formació Pedagògica i Sindical Marina Vilte, altres persones convidades pertanyents a diferents institucions i/o organitzacions d'Argentina i els participants del Fòrum Electrònic de Discussió que funcionà entre els mesos de gener i maig del 2001.

També hi vàrem participar representants i/o organitzacions de nombrosos països: Algèria, Argentina, Benín, Bolívia, Brasil, Canadà, Espanya, França, Índia, Senegal, i Uruguai.

L'ampli document constava dels següents apartats:

1. Introducció
2. Educació Pública com a espai per al desenvolupament d'una ciutadania activa i enfortiment de la democràcia.
3. Educació i desenvolupament.
4. Educació i Cultura.

Un moment de les conclusions del seminari

Una sessió de treball del seminari

1. La introducció ve a ser una reflexió sobre la problemàtica educativa mundial. Les preguntes que sorgeixen són: en quina mesura les orientacions de l'actual mundialització impacten en els processos educatius nacionals i internacionals i quines direccions la transformen als efectes de les funcions que hagi de complir. Com l'educació pot jugar un paper en el desenvolupament d'una mundialització alternativa, basada en la igualtat, en la solidaritat i en el reconeixement mutu i democràtic de les diversitats nacionals i culturals.

La globalització s'ha fet present en els sistemes educatius a través de les transformacions culturals derivades de la mercantilització dels objectes de la cultura, a través d'accions i discursos que donen nou impuls a la demanda educativa a través de l'utilitarisme, la competència i l'individualisme; de les polítiques privatitzadores de l'educació pública i de reducció de responsabilitat de l'estat com a garantia del dret a l'educació, mentre li assignen el rol d'organitzador i regulador del mercat educatiu. Tot això unit a les característiques actuals de l'economia, tant per les seves formes organitzatives, com pels seus efectes en la vida quotidiana en tot el món.

L'economia diem que és un problema perquè la reinversió dels guanys no es donen en els països

quant fora un projecte educatiu que sigui decisiu en la construcció d'una identitat cultural, en el desenvolupament d'una filosofia humanista que integri tots els homes i dones del món i en el desenvolupament d'estructures productives globals justes i sostenibles. Una proposta de globalització alternativa d'incloure a l'escola pública, profundament reformada i travessada pel protagonisme de la societat civil, com la institució amb millors condicions històriques per portar envant aquesta globalització.

2. EDUCACIÓ PÚBLICA. La democràcia està íntimament i directament vinculada a l'exercici efectiu de la ciutadania. No pot haver-hi democràcia real sense participació ciutadana activa. Els ciutadans determinen el model de democràcia en tant que el tipus de democràcia determina el model de ciutadania.

En les democràcies les llibertats individuals es construeixen sobre la participació responsable dels individus, radicalment diferent de les anomenades democràcies formals en les que la participació se circumscriu a l'emissió del vot cada cert temps.

La democràcia ha d'equilibrar els drets i llibertats individuals amb els drets i llibertats socials. Avui en dia es tracta de recompondre el sentit del polític i

En les democràcies les llibertats individuals es construeixen sobre la participació responsable dels individus, radicalment diferent de les anomenades democràcies formals en les que la participació se circumscriu a l'emissió del vot cada cert temps

del social.

La presència massiva a les escoles d'infants i joves provinents de les més diverses cultures i estrats socials que conviuen a les aules períodes cada vegada més prolongats, converteixen l'escola i les i els docents en protagonistes principals de promoure un model de ciutadania.

És profundament polític definir el model de democràcia i de ciutadania en què haurà de fundar-se el procés educatiu per a orientar un progrés sostenible i que no exclouï socialment.

3. EDUCACIÓ I DESENVOLUPAMENT.
 "...aquest model de suposat desenvolupament ha de canviar profundament. La pobresa, la misèria, la degradació del medi ambient i l'esgotament dels recursos naturals continuaran mentre no s'abandoni la irracionalitat en la forma de produir i distribuir la riquesa accentuada pel model econòmic globalitzador; mentre la meta final sigui l'individu abans que la comunitat; mentre les ànsies d'una major i cada dia més accelerada acumulació de la riquesa, de concentració i centralització de capital segueixin caracteritzant el procés polític, social, econòmic i culturalment hegemònic".
Rigoberta Menchú.

L'educació ha de ser en el seu sentit més ampli, la de l'aprenentatge al llarg de la vida, individualment i col·lectivament, ha de ser una educació que promogui el coneixement i saber no com a acumulació passiva sinó de construcció activa de móns habitables.

Una educació per al Desenvolupament, entès en termes de justícia, i sostenibilitat, hauria de redefinir les categories posades en joc, proposant una visió crítica dels sistemes socials de producció i per a una producció necessàriament d'"alternatives".

4. EDUCACIÓ I CULTURA.
 Durant els últims anys hem observat dos fenòmens divergents, encara que estretament relacionats. D'una banda la vertiginosa integració de molts països a l'economia globalitzada sota el dogma excloent del neoliberalisme i el discurs monòton de l'economia de mercat. D'altra banda, la

creixent exclusió d'amplis sectors socials de l'activitat econòmica que aquest nou esquema comprèn, una exclusió que part del treball i inclou l'educació, la salut i la majoria dels beneficis socials però que en el seu sentit més ampli és cultural.

Ens preguntarem llavors "Com canviar aquesta situació?"

Amb quins instruments es compta per al canvi?

Anar a contracorrent de la fragmentació, ocupant els llocs que deixa vacant l'estat, analitzant críticament la pròpia realitat social i actuant en el procés de construir contrahegemonia.

Això ens porta a la necessitat de reconstruir la utopia, i com diu Enrique Leff: "Les utopies poden reomplir les veus de subjectivitat i acció social, de pensar l'inèdit i l'alternativa, de construir una cultura política de la diferència i de concebre la diversitat com a potencial."

Es tracta d'armar un projecte de vida que ens inclogui com a protagonistes.

Avui en dia la cultura dominant es veu cada vegada més buidada d'art i especialment de llenguatge en el seu sentit més lax: la paraula. Cada vegada

1976-2001 25è ANIVERSARI!

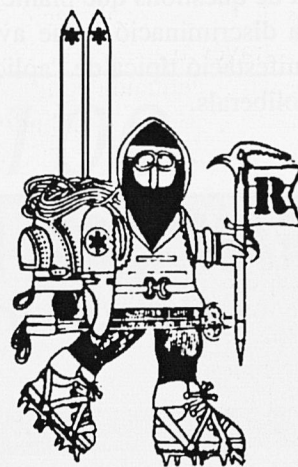
ES REFUGI

Via Sindicat, 21
pati interior.

(antic edifici del
Sindicat Forà)

Telèfon 971 71 67 31

07002 Ciutat de
Mallorca

Gràcies per compartir amb nosaltres, durant aquests anys, les vostres aventures

significa menys i es torna més sospitosa. Es va anar aprofundint l'abisme entre el dit i el fet. La paraula i l'acte s'han allunyat moltíssim. En bona mesura, a partir de la ideologització de la paraula, es transmeten missatges falsos sobre fets de la realitat que poden ser veritables.

Estam assistint a una devaluació i destrucció del llenguatge a partir del fet que aquest ha perdut la capacitat d'anomenar les coses.

No seria possible representar una nova societat sense referir-nos a l'estreta relació entre educació i drets humans. Educar en drets humans és situar els homes i les dones com a ciutadans del món. Un món en què no fan falta raons d'Estat perquè la gent abandoni els seus drets. En una paraula, educar en la construcció d'una cultura de la pau que ens portarà a la construcció d'un sistema educatiu intercultural, és a dir, cultures diferents, pobles diferents que construeixin un projecte comú.

Per al debat es varen organitzar dues comissions l'objectiu de les quals va ser reflexionar sobre el document procurant interpel·lar aquelles qüestions d'ordre: conceptual, formal, metodològic i estructural, a més de les crítiques, per a la seva posterior reelaboració. Vet-aquí algunes observacions al document:

a) No s'han tengut en compte referències als conflictes racials, o les anomenades malalties de la pobresa, per la qual cosa es va suggerir la conveniència de fer menció als mateixos tota vegada que es tracta de qüestions que plantegen la problemàtica de la discriminació i que avui apareixen com una manifestació típica de l'aplicació de les polítiques neoliberals.

b) Quant a l'ítem Educació i Cultura, la discussió va girar entorn a la problematització del caràcter monocultural dels Estats, procurant reflectir la possibilitat que des d'un projecte d'educació intercultural es possibilités el trànsit cap a un Estat pluricultural.

c) S'afirma el fet que el document havia de tenir un clar sentit polític, a través del qual es poguessin obrir debats, discussions, formes i processos de participació. Això és, que servís com una eina per a la intervenció, com un instrument per a la reconstrucció dels espais públics.

d) Es va pensar en un text que hagi d'ajudar en la tasca d'intervenir sobre la realitat, que sigui capaç de capturar les distintes experiències, lluites i expectatives, dels distints actors en qualsevol regió del món.

e) Reafirmar en el propi text el sentit de compromís amb la realitat.

f) El contingut, hauria d'estar dirigit, fonamentalment, a l'acció o intervenció educativa en tots els sentits del terme, sense aportar receptes ja que les realitats són distintes, sinó aportant principis estratègics en l'immediat i el concret.

g) Han d'aparèixer també propostes metodològiques i guies per a l'acció i/o intervenció, com per exemple: incloure el currículum com una construcció social; incloure la diferenciació entre educació pública i educació estatal; plantejar la formació permanent del professorat des d'una perspectiva

que permeti actuar sobre la cultura per a la democràcia i la mobilització social; vincular l'escola amb la comunitat i amb altres espais amb què es puguin crear noves xarxes socials que articulen accions educatives; incloure els moviments socials com a agents educadors de ruptura amb els esquemes tradicionals de la cultura escolar; atorgant d'aquesta manera importància a l'educació no formal; afirmar la necessitat de debatre i consensuar una ètica de

La clausura del Seminari

mínims que doni compte d'alguns valors universals (aspiració a la pau, a l'amor, la cooperació); posar de manifest que l'escola és un espai de resistència i rebel·lia enfront de la cultura hegemònica com dominació.

h) El document ha de contenir un espai per a les preguntes a fi de reafirmar que es tracta d'un text viu. En aquest sentit se suggereixen preguntes d'aquests estils: què es pot i què no es pot modificar amb l'educació? Quins espais es fa educació? L'escola: pot crear cultura? Pot recrear espais de cogestió democràtica? L'escola: com pregunta o com resposta? Només els docents són els actors involucrats? Com es relacionen els subjectes amb el coneixement? Quin rol educatiu exerceixen els moviments socials?.

i) El plenari va acabar amb les paraules de l'escriptor i professor universitari *Eduardo Rosenzvaig*: "Enfront del poder financer que pretén ser la veu única, sagrada d'un Déu sord, mut, cec als pobles; les veus d'aquesta Babel."

Estam construint una segona versió de la llegenda bíblica.

Ens entenem precisament perquè vàrem parlar llengües distintes. Hem d'edificar la torre per a trencar la maledicció aquesta de l'home que no pot. Estam obligats a fer-lo.

Enfront d'un prototip econòmic que diu: l'escola no és res, posem una filera de rajoles que diu: l'escola és un escenari del combat per la democràcia, la justícia, la solidaritat, la responsabilitat, el saber, la

imaginació i la bellesa.

Ens entenem en totes les llengües perquè no vàrem parlar de totes les respostes, sinó de totes les preguntes. En aquests dos dies ens vàrem passar de mà en mà preguntes com si fossin rajoles. El que és Públic, l'Estat, la Cultura i les seves relacions amb l'Escola.

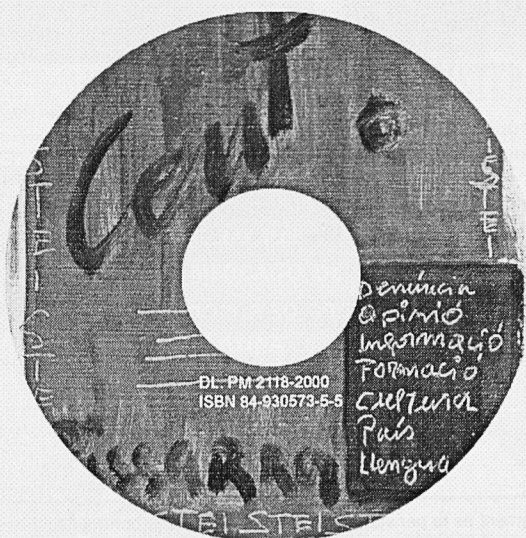
Més enllà de les conviccions personals va haver-hi una atenció física, percepció de la responsabilitat que ens cap, que ens cap ara, avui. Una ètica per a un món responsable: des de i amb l'educació. Per a construir la torre no hi ha escales, hi ha bastides. Mirar cap avall pot fer vertigen, mirar cap amunt invita a volar.

Els obrers del nostre taller varen venir de Senegal i d'Algèria, Brasil, Canadà i Uruguai, de l'Argentina, d'una Espanya que és l'anti-Iberia. Obrers que vàrem parlar de l'experiència vivencial amb la gènesi del coneixement.

Dues de calç i una d'arena: Saber i sensibilitat i una d'acció. Heus ací la mescla. Cada un de nosaltres té en el seu cap una imatge distinta de la torre, i l'obra que està resultant d'això és quelcom distint de tots nosaltres i al mateix temps cada un deixa la seva marca en cada rajola.

El que estam fent és la versió corregida i augmentada d'una llegenda i ens congratula que CTERA hagi tengut la passional modèstia d'alçar la mà i dir: "jo puc col·laborar portant un carretó".

CD PISSARRA 100

Hem editat un CD commemoratiu del núm. 100 de la revista PISSARRA.

S'entregarà a les afiliades i afiliats en les visites que es fan als centres de treball.

Si passat un temps no l'heu aconseguit, passau per l'STEI-i a recollir-lo

C o n s e j o L a t i n o a m e r i c a n o

El Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales és una institució internacional no-governamental, amb relacions formals de consulta amb la UNESCO, creada l'any 1967 i que avui agrupa més de cent centres d'investigació i programes de postgrau en ciències socials de 19 països d'Amèrica Llatina i el Carib.

Els seus objectius institucionals són la promoció i el desenvolupament de la investigació i l'ensenyament dels més diversos camps de les ciències socials, així com també la disseminació dels resultats de la tasca dels científics socials a les societats de la regió.

Per aconseguir aquestes fites, CLACSO ha creat un conjunt de xarxes de centres i investigadors, que s'estén al llarg de tots els països de l'àrea, i ha posat en marxa nombrosos programes de treball encaminats a repensar des d'una perspectiva crítica i plural la problemàtica integral de les societats llatinoamericanes i del Carib.

CLACSO compta amb 21 grups de treball que desenvolupen activitat en els següents temes: Cooperació internacional; Cultura i transformacions socials en temps de globalització; Esport i societat; Desenvolupament rural; Desenvolupament urbà; Ecologia política; Economia internacional; Educació, treball i exclusió social; Educació i societat; Empresaris i Estat; Família i infància; Gestió i polítiques universitàries; Joventut; Memòria i drets humans; Mercosur i integració; Partits polítics i sistemes electorals; pobresa i polítiques socials; Relacions internacionals; Teoria i metodologia de les ciències socials; Treball, subjectes i organitzacions laborals; Violència i societat.

Publicacions de CLACSO

- *Midaglia / *Alternativas de protección a la infancia carenciada - La peculiar-convivencia de lo público y privado en el Uruguay*
- *Giarracca / *¿ Una nueva ruralidad en América Latina?*
- *Boron / *Tras el buho de Minerva - Mercado contra democracia en el capitalismo de fin de siglo*
- *Balardini / *La participación social y política de los jóvenes en el horizonte del nuevo siglo*
- *Várnagy / *Fortuna y Vinud en la República Democratica Ensayos sobre Maquiavelo*
- *Gentili y Frigotto / *La Ciudadanía Negada - Políticas de exclusión en la educación y el trabajo*
- *de la Garza / *Reestructuración productiva, mercado de trabajo y sindicatos en América Latina*
- *Alabarces / *Peligro de Gol - Estudios sobre deporte y sociedad en América Latina*
- *de la Garza / *Los retos teóricos de los estudios del trabajo hacia el siglo XXI*
- *Torres Ribeiro / *Repensando a experiencia urbana da América Latina: questões, conceitos e valores*
- *Strasser / *Democracia & Desigualdad - Sobre la "democracia real" a fines del siglo xx*
- *Lander / *La colonialidad del saber: eurocentrismo y ciencias sociales. Perspectivas latinoamericanas*
- *Costa Lima y Almeida Medeiros / *O Mercosul no limiar do século XXI*
- *Sader y Gentili / *La trama del neoliberalismo*
- *Boron / *La filosofía política clásica - De la Antigüedad al Renacimiento*
- *Boron / *La filosofía política moderna - De Hobbes a Marx*

SUSCRIPCION ANUAL AL OSAL

Complete y envíe el siguiente cupón por correo a:

Por e-mail enviar los datos requeridos a:

Por fax a (Si no desea corta este cupón puede fotocopiarlo):

CLACSO - Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales
Avda. Callao 875, 3ºE" (1023) Buenos Aires, Argentina.
osal@clacso.edu.ar
(54-11) 4812-8459

Deseo suscribirme a la revista OSAL, para recibir en la dirección detallada más abajo, los 3 (tres) próximos ejemplares.

Nombre y Apellido (institucional o individual):

Actividad:

Dirección: Calle: _____ Nº: _____ Piso: _____ Dpto: _____ Cód. Postal: _____ Ciudad: _____

Provincia/Región/Estado: _____ País: _____

Tel.: (____) _____ Fax: (____) _____ E-mail: _____

Modo de pago:

PARA LOS NO RADICADOS EN LA REPUBLICA ARGENTINA:

Enviar un cheque por correo certificado a nombre del "Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales". Sobre Banco y plaza EE.UU. expresado en dólares estadounidenses, a la siguiente dirección: Avda. Callao 875, 3º "E" (1023) Buenos Aires, Argentina.

PARA LOS RADICADOS EN LA REPUBLICA ARGENTINA:

Podrán optar por abonar en nuestras oficinas o bien enviarnos un cheque por correo certificado a nombre del "Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales". Sobre cualquier plaza de Argentina a la siguiente dirección: Avda. Callao 875, 3º "E" (1023) Buenos Aires, Argentina.

O bien: enviar un giro postal del Correo Argentino sobre Sucursal N°0053, Facultad, Ciudad de Buenos Aires, por el monto correspondiente a la suscripción anual a nombre del "Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales". A la misma dirección consignada anteriormente.

TARIFAS DE SUSCRIPCION POR 3 NUMEROS. INDIQUE LA REGION Y EL TIPO DE SUSCRIPCION DESEADA

Región	Suscripción institucional	Suscripción individual	Suscripción estudiantes
América Latina y Caribe	75 u\$s	60 u\$s	45 u\$s
Europa, EE.UU. y Canadá	90 u\$s	70 u\$s	60 u\$s
Africa, Asia y Oceanía	100 u\$s	80 u\$s	70 u\$s
Argentina	45 u\$s	35 u\$s	25 u\$s

La subscripció inclou les despeses d'enviament. Fora d'Argentina l'enviament es fa per via aèria a través del sistema porta a porta de Federal Express. Els i les estudiants hauran d'acreditar aquesta condició.